

Наталія ПОДЧЕРНЯЄВА,
orcid.org/0000-0002-9417-4102

аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна) azalija3003@gmail.com

ШКІЛЬНИЙ ЄВРОКЛУБ ЯК ФОРМА УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті охарактеризовано сутність та структуру шкільного євроклубу як форми учнівського самоврядування в загальноосвітньому навчальному закладі. Наведено базову інформацію, яка допоможе зрозуміти, що таке учнівське самоврядування. Проаналізовано різні підходи до організації учнівського самоврядування в українському шкільництві. Доведено характерні періоди становлення і розвитку учнівського самоврядування в українському шкільництві. Доведено, що нині учнівське самоврядування набуває більш глибокого, партисипативного характеру. Євроклуб загальноосвітнього навчального закладу розглядається як ефективна форма самоорганізації учнів, яких об'єднує ідея євроінтеграції, нова форма спілкування вчителів-кураторів та учнів. Наведено приклади успішно реалізованих ініціатив євроклубом «Бджілка» Харківської спеціалізованої школи № 73 та Харківською міською організацією учнівського самоврядування (ХМОУС). Зроблено висновок, що в умовах незалежної України в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів доцільно використовувати теоретичні здобутки й практичні надбання науковців і вчителів попередніх епох у царині організації учнівського самоврядування.

Ключові слова: євроклуб, загальноосвітній навчальний заклад, статут, структура євроклубу, учнівське самоврядування.

Nataliia PODCHERNIAIEVA,
orcid.org/0000-0002-9417-4102

Postgraduate student of the Department of general pedagogics and pedagogics of higher school,
H. S. Skovoroda Kharkiv national pedagogical university
(Ukraine, Kharkiv) azalija3003@gmail.com

SCHOOL EUROCLUB AS A FORM OF STUDENT SELF-GOVERNMENT IN A GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTION

The article describes the essence and structure of the school Euroclub as a form of student self-government in a general educational institution. Basic information is provided to help understand what student self-government is. Different approaches to organization of pupils' self-government are analyzed. The characteristic periods of formation and development of pupils' self-government in the Ukrainian school are outlined and the emergence of Euroclubs in Ukraine is evidenced by the European integration aspirations of Ukraine. Today the school has a task to prepare such a graduate who will feel comfortable in the mobile European educational space.

School Euroclub not only ensures the participation of students in diverse and deeply contentful work of the school, but also prompts the management of affairs of the team, helps to understand their rights and responsibilities, forms the feeling of a leader at the school level, then at the level of the city and the state, translates pan-European democratic values, introduces participants in the educational process to the way of life and culture of the European population, promotes the presentation of the culture of one's own country and lifestyle. It has been shown that today pupils' self-government gets a deeper, participative character.

The Euroclub of a comprehensive educational institution is considered as an effective form of self-organization of students, united by the idea of European integration, a new form of communication between teachers and students. Examples of successfully implemented initiatives by "Bdzhelka" Euroclub of Kharkiv Specialized School No. 73 and Kharkiv City Organization of Student Self-Government (KhMOUS) are presented.

It is noted that the value of students' self-government is that students deeply and comprehensively penetrate the essence of their rights and responsibilities, which increases their civic activity, self-awareness, and life competence.

It is concluded that in the conditions of independent Ukraine in the educational process of general educational institutions it is expedient to use theoretical achievements and practical benefits of scholars and teachers of previous epochs in the sphere of organization of students' self-government.

Key words: Euroclub, general educational institution, structure of Euroclub, charter, students' self-government.

Постановка проблеми. Аналіз сучасних наукових джерел свідчить про зростання зацікавленості освітян такою формою організації виховної роботи, як учнівське самоврядування. У школах діють парламенти й сенати, думи й ради, міністерства й секретаріати, які доповнюються дитя-

чими громадськими організаціями, учнівськими клубами та об'єднаннями за інтересами. Незважаючи на різноманітність структур та склад представницьких органів, самоврядування, по суті, залишається організованою для дітей моделлю суспільного життя.

Поява євроклубів в Україні зумовлена євроінтеграційними прагненнями України. Школа нині має завдання підготувати такого випускника, який буде комфортно себе почувати в мобільному європейському освітньому просторі.

Шкільний євроклуб є універсальною формою активності учнів, яку можна з однаковим успіхом вважати як засобом життя учнівського колективу, так і прикладом самореалізації, соціалізації зростаючої особистості.

Шкільний євроклуб не тільки забезпечує участь учнів у різноплановій, різноманітній та змістовній роботі навчального закладу, спонукає до управління справами колективу, допомагає зрозуміти свої права та обов'язки, формує почуття керівника спочатку на рівні школи, потім – на рівні міста та держави, але й транслює загальноєвропейські демократичні цінності, ознайомлює учасників освітнього процесу зі способом життя і культурою країн Європи, сприяє презентації культури власної країни та способу життя.

Аналіз досліджень. У сучасній педагогічній науці проблеми учнівського самоврядування розглянуто в різних аспектах: вивчено механізми виникнення й розвитку самоврядування як результату управління вихованням дітей у колективі (І. Козлов, В. Коротов, Б. Ліхачов); узагальнено досвід учнівського самоврядування (С. Білоусов, М. Красовицький, М. Приходько, М. Сметанський); досліджено проблеми розвитку ідей учнівського самоврядування у вітчизняній педагогічній теорії й практиці (Б. Набока, Л. Тищенко); розглянуто формування особистості в учнівських організаціях (А. Лопухівська, В. Оржехівський, І. Погоріла). Практичні поради щодо організації діяльності євроклубу загальноосвітнього навчального закладу представлені в публікаціях Б. Бабаджаняна, В. Брущенко, Р. Димека, Ю. Лобурця, П. Кендзьора, Л. Парашенко.

Незважаючи на підвищений інтерес науковців і педагогів-практиків до учнівського самоврядування, залишається невивченим питання організації роботи та діяльності євроклубів, а також поширення їх позитивного досвіду роботи.

Мета статті – дослідити діяльність шкільного євроклубу як форми учнівського самоврядування в загальноосвітньому навчальному закладі, висвітлити досвід роботи євроклубу «Бджілка» Харківської спеціалізованої школи № 73 та Харківської міської організації учнівського самоврядування.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку держави актуальними стають пошуки ефективних форм виховання школяра як

громадянина-патріота, вільної, соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у життєвих ситуаціях. Це вимагає застосування виховних технологій, які зумовлюють відтворення моделей та зразків поведінки, характерних для демократичного суспільства. Практичною школою демократії для учнів виступає учнівське самоврядування, яке вимагає від особистості соціальної активності й усвідомлення нею власної ролі й значення в житті колективу, суспільства, світу.

Поняття «учнівське самоврядування» використовується в педагогічній літературі протягом тривалого часу, проте наукове визначення поняття «учнівське самоврядування» відсутнє. Науковці вкладають у це поняття різний зміст та різні відтінки. Так, Б. Набока визначає учнівське самоврядування як результат цілеспрямованих педагогічних зусиль для розвитку учнівського колективу, який сприяє формуванню громадянської позиції своїх членів шляхом залучення їх до управління шкільними справами та створення працездатних органів самоорганізації, наділених реальними правами і обов'язками, а також розглядає учнівське самоврядування як особливу педагогічну технологію формування громадянських якостей дитини в системі демократичних відносин шкільного колективу, особливість якої полягає в тому, що вона має реалізуватися на засадах самовизначення, самодіяльності, самоорганізації, самоствердження та самореалізації особистості (Набока, 2001: 12).

Характерні періоди становлення і розвитку учнівського самоврядування в українському шкільництві ґрунтовно окреслив С. Набока: I – поч. XX ст. – лютий 1917 р.; II – 1917–1931 рр.; III – 1931–1958 рр.; IV – 1958–1978 рр.; V – 1978–1991 рр.; VI–1991–2000 рр.; VII–прогнозований (Набока, 2001: 12). Дитяче самоврядування набувало найбільшого розвитку в період становлення демократій. У таких суспільствах самоврядування виконувало функції соціалізації, громадянського виховання, розвивало уміння визначати форми та способи участі особистості в житті колективу та суспільства.

Нині учнівське самоврядування набуває більш глибокого, партисипативного характеру.

Узагальнений особистий досвід доводить, що школа нині має орієнтуватися на проголошення загальноновизнані загальнолюдські та національні цінності. Завдяки самоврядуванню у школі створюється певна життєздатна система, яка може працювати на майбутнє суспільства. Треба лише

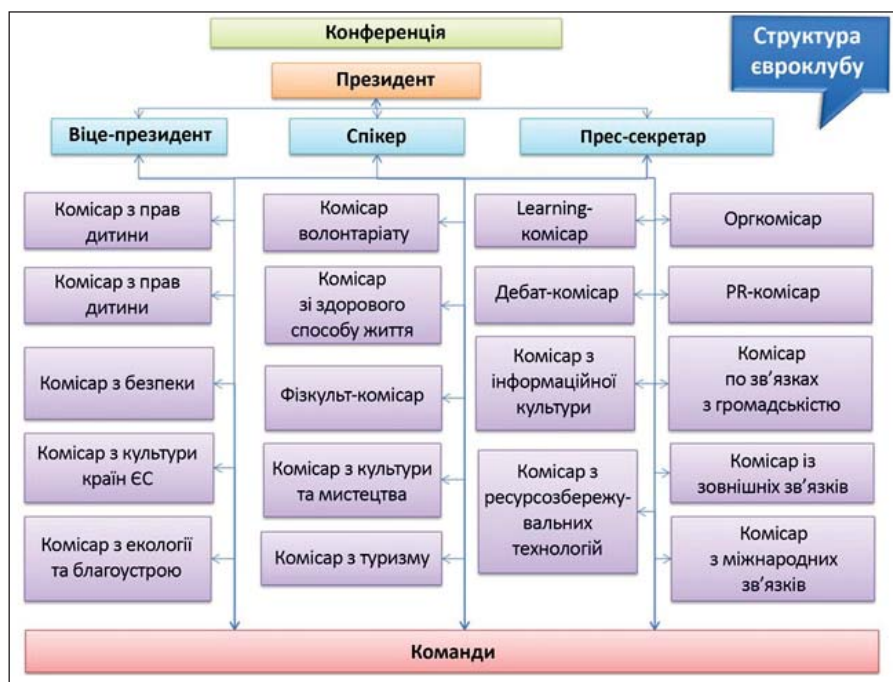

Рис. 1. Структура євроклубу загальноосвітнього навчального закладу (євроклуб «Бджілка» Харківської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів Харківської міської ради Харківської області), 2014–2018 рр.

дати дитині відчуття, що її школа є найкращою і що вона сама причетна до її творення.

Відмовившись від старих догм та стереотипів із нових ідеологічних позицій та цінностей демократичного суспільства, необхідно осмислити прийнятність ідей учнівського самоврядування для сучасної школи й визначити його місце та роль в організації навчально-виховного процесу.

Система самоврядування може набувати будь-яких форм у тому чи іншому конкретному навчальному закладі, але вона має функціонувати так, щоб кожен учень розвивався та ставав соціально успішною особистістю. Без реалізації фундаментальних принципів демократичності самоврядування перетворюється в ту чи іншу форму авторитарності. Виховний ефект самоврядування залежить не стільки від його форм, скільки від демократизації шкільного життя.

Для ефективної діяльності учнівського самоврядування необхідні такі умови: подолання формалізму в діяльності учнівського самоврядування і педагогічного керівництва ним; виконання конкретних справ; залучення членів самоврядування до процесу оновлення змісту діяльності школи; надання самоврядуванню реальних прав і обов'язків; підбір до органів самоврядування авторитетних неформальних лідерів учнівського колективу; повага педагогів до самостійних рішень учнівського колективу і його органів; кваліфікована, тактовна педагогічна допомога учнів-

ському активу, навчання його складної справи управління з використанням інтерактивних форм, методів, прийомів; запровадження практики зміни функцій керівника і підлеглого в дитячому колективі.

Потреба сучасної шкільної практики у використанні ефективних виховних технологій змушує використовувати нові форми учнівського самоврядування. Однією з таких форм є євроклуб із його виховним потенціалом для формування культури міжнаціонального спілкування.

Євроклуб – ефективна форма самоорганізації учнів, яких об'єднує ідея євроінтеграції, нова форма спілкування вчителів-координаторів та учнів (Рябоконе, 2004).

Євроклуб «Бджілка» Харківської спеціалізованої школи № 73 стояв у джерел євроклубівського руху. З 1999 р. в закладі активно працював Центр прав дитини, а з 2005 р. – шкільний євроклуб «Бджілка». Протягом 13 років євроклубом «Бджілка» реалізовано понад 45 різнопланових проєктів: «Мої права в моїй школі», «Права дітей у притулках», «Рівний – рівному про права дитини», «Зміцнімо здоров'я дітей!», «Ні!» – дитячій експлуатації», «Подаруй радість дітям!», «Я проти наркоманії, тютюнопаління, СНІДу», «Україна в Голокості», «Добро починається з тебе!», «Ми діємо! Річка Немишлянка – водна артерія міста», «Здорова дитина – успішний учень», «Обережно, діти на дорозі!». Реалізовано міжнародні проєкти: «Мое місто в контексті Європи» (Чехія), «Друг та ворог у ЗМІ (вивчення ставлення до емігрантів протягом останніх 30 років)» (Німеччина), «Ми можемо більше! Сприяння громадянській партиципації молоді в регіонах України, Росії і Грузії» (Німеччина).

Організаційна структура євроклубу «Бджілка» має вертикальну ієрархію, тобто на чолі знаходиться лідер, який скеровує діяльність усіх членів, що дає змогу задіяти велику кількість учнів у процесі роботи євроклубу (див. рис. 1).

До керівного складу євроклубу «Бджілка» входить координатор (або опікун), що представляє інтереси євроклубу на різних рівнях, президент, віце-президент, спікер, прес-секретар, піар-комі-

Рис. 2. Завдання євроклубу «Бджілка» Харківської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів Харківської міської ради Харківської області

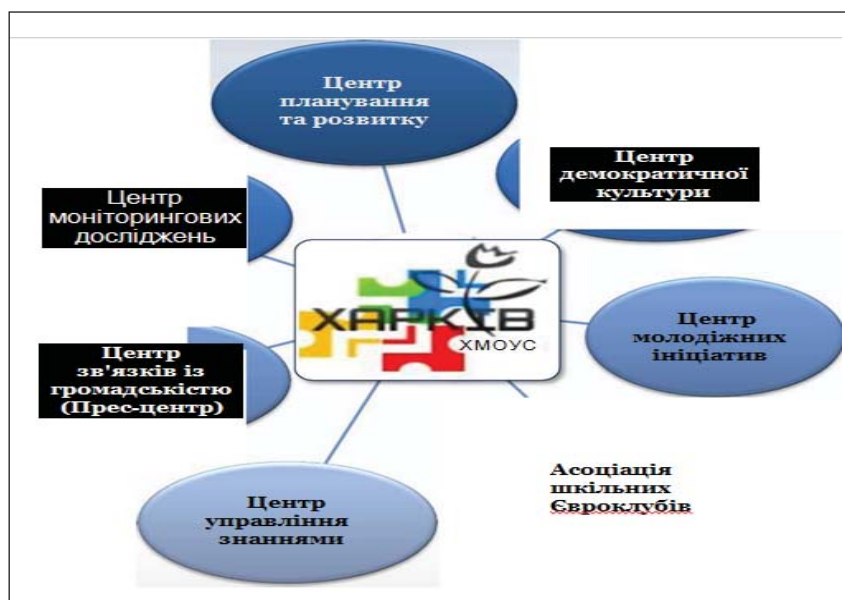

Рис. 3. Структура Харківської міської організації учнівського самоврядування (ХМОУС)

сари тощо. Склад і посади можуть змінюватися, за необхідності, скасовуватися або реформуватися з внесенням відповідних змін до Статуту (Положення). Вищим органом управління євроклубу «Бджілка» є загальні збори (засідання), що скликаються за необхідності, але не рідше двох разів на рік. До компетенції загальних зборів належить внесення змін та доповнень до Статуту (Положення), визначення напрямів діяльності євроклубу, затвердження корпоративних ознак (знаків, атрибутів тощо) організації, рішення щодо прийому та виключення членів євроклубу (Подчерняєва, 2017: 308).

Головний сенс євроклубу «Бджілка» як учнівського самоврядування полягає в тому, що за його допомогою учасники шкільного життя мають змогу впливати на шкільну політику – як через участь в ухваленні рішень, якими керується адміністрація навчального закладу, так і через власну активність в управлінні навчально-виховним процесом. Самоврядування робить шкільне життя предметом спільної творчості всіх її учасників.

Євроклуб «Бджілка» має різнопланові завдання, що надає змогу учасникам євроклубу опрацювати ті питання, в яких вони безпосередньо зацікавлені, та спільними зусиллями досягти поставленої мети (див. рис. 2).

Участь у самоврядуванні допомагає учням реально оцінювати свої можливості і набуті організаторські вміння й навички. Члени шкільного євроклубу є безпосередніми учасниками розв'язання проблем школи та організаторами його громадського й культурного життя. Президент шкільного євроклубу представляє інтереси школи на заходах різних рівнів. Випускники школи в самостійному житті намагаються не зрадити тим принципам, які стали для них головними під час навчання. Більшість активних членів євроклубу під час навчання у вищих навчальних закладах мають керівні доручення: очолюють групи, беруть участь у проектах, студентських конференціях, тобто займають активну життєву позицію.

Отже, цінність учнівського самоврядування полягає в тому, що учні глибоко і всебічно проникають у сутність своїх прав та обов'язків, у результаті чого підвищується їхня громадянська активність, самосвідомість, життєва компетентність.

Прикладом успішно реалізованих ініціатив може слугувати Харківська асоціація шкільних євроклубів (ХАШЕК), створена у 2010 р. із метою об'єднання творчого потенціалу євроклубу

бів та участі старшокласників у європейських ініціативах, яка є структурним підрозділом Харківської міської організації учнівського самоврядування (ХМОУС), що діє під патронатом Департаменту освіти Харківської міської ради. У 2007–2010 рр. ХМОУС проходила етап становлення, а в 2011–2017 рр. успішно реалізовує освітній проект «Учнівське самоврядування» Комплексної програми розвитку освіти м. Харкова на 2011–2017 рр. До складу ХМОУС входять районні дитячо-юнацькі організації «Сузір'я», «ШУМ», «Нове покоління», «Темп», «Росток», «Авангард», «КРОС», «Однотумці», «Лідер XXI», «Світло» та центри різнопланового спрямування (див. рис. 3).

На вивчення культури і традицій європейських країн спрямована робота 69 шкільних євроклубів Харкова (станом на 2017 р.) (План роботи, 2017).

Отже, участь у діяльності шкільного євроклубу дає учням змогу розкрити такі соціальні якості, як критичність та конструктивність мислення, толерантність, повага до власної та чужої праці, здатність до самоаналізу і самовиховання, спонукає до осмислення власної ролі у життєдіяльності колективу і є реальним фактором формування демократичних, правових засад і традицій у міжособистісному спілкуванні учнівської молоді, її підготовки до розбудови громадянського су-

спільства України та життя в європейському суспільстві.

Висновки. Таким чином, в умовах незалежної України в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів доцільно творчо використовувати теоретичні здобутки і практичні надбання науковців і вчителів попередніх епох у царині організації учнівського самоврядування: піднесення ролі учнівського самоврядування; різноманітність форм учнівського самоврядування в залежності від умов загальноосвітнього закладу й потреб самих вихованців; запровадження різних структур органів учнівського самоврядування (шкільна республіка з її адміністративним і виконавчим апаратом, учнівський парламент, шкільний євроклуб тощо) на рівні школи, міста; наповнення змісту підготовки майбутніх кураторів євроклубів теорією організації учнівського самоврядування.

Проведене дослідження не охоплює всі аспекти розглянутої проблеми. Детальнішого вивчення потребують теоретичні засади організації учнівського самоврядування в різних типах навчальних закладів, діяльність шкільних євроклубів як форми учнівського самоврядування в різних регіонах країни, а також проблема підготовки кураторів шкільних євроклубів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Набока Б.С. Розвиток ідей про учнівське самоврядування у вітчизняній педагогічній теорії та практиці: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. К., 2001. 20 с.
2. Рябоконт' Л. Євроклуби: нове измерение в образовании. День. 2004. № 203. URL: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/panorama-dnya/evrokluby-novoe-izmerenie-v-obrazovanii>.
3. Подчерняєва Н. Д. Євроклуб у школі: методичні рекомендації з організації роботи. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип.17. 2017.
4. План роботи Департаменту освіти на 2017 рік. URL: http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Richniy_Plan_2017_rik.pdf.

REFERENCES

1. Naboka B. S. Rozvytok idei pro uchnivske samovriaduvannia u vitchyzniani pedahohichnii teorii ta praktytysi [Development of ideas about pupils' self-government in the national pedagogical theory and practice]: avtoref. dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.01. K., 2001. 20 s [in Ukrainian]
2. Rjabokon' L. Evrokluby: novoe izmerenie v obrazovanii [Euroclubs: a new dimension in education]. Den'. 2004. № 203. URL: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/panorama-dnya/evrokluby-novoe-izmerenie-v-obrazovanii> [in Russian]
3. Podcherniaieva N. D. Yevroklub u shkoli: metodychni rekomendatsii z orhanyzatsii roboty [Euroclub at a school: methodological recommendations for the organization of work]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 17. 2017 [in Ukrainian]
4. Plan roboty Departamentu osvity na 2017 rik [The work plan of the Department of Education for 2017]. URL: http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Richniy_Plan_2017_rik.pdf [in Ukrainian]

Статтю подано до редакції 25.04.2018 р.